

Бюджетно-податкові інструменти управління фінансово-стратегічною адаптивністю регіонального розвитку

І. В. КАРПЕНКО¹

Необхідність функціонування економіки країни на принципах сталого розвитку, актуалізує питання бюджетно-податкового регулювання рівня фінансово-стратегічної адаптивності регіонів країни та засвідчує низку проблем пов'язаних з обмеженим обсягом фінансових ресурсів та неефективним використанням бюджетних коштів. За таких умов особливої актуальності набувають питання удосконалення процесу державного регулювання розвитку регіону. У статті розглянуто види та напрями застосування бюджетно-податкових інструментів управління регіональним розвитком, досліджено особливості механізму фінансового забезпечення регіону в умовах екологоорієнтованого розвитку, проаналізовані його переваги та недоліки. Обґрунтовано сутність поняття «фінансово-стратегічна адаптивність», доведено його роль та значення в процесі розробки політики фінансового забезпечення регіону. Запропоновано підхід до удосконалення механізму регулювання екологоорієнтованого регіонального розвитку шляхом податкового стимулювання суб'єктів економічної діяльності, застосування якого сприятиме розробці ефективної державної фінансової політики.

Ключові слова: фінансові інструменти, фінансово-стратегічна адаптивність, розвиток регіону, екологічні податки.

УДК 332.142.2:336.02

JEL коди: E62, G28, O23

Вступ. Необхідність збереження природного капіталу регіону та досягнення балансу економічних та екологічних інтересів, об'єктивні протиріччя взаємодії економічних та природних систем зумовлюють необхідність трансформації існуючого механізму фінансового забезпечення з метою подолання перманентної відсталості окремих регіонів та попередження її виникнення у майбутньому. За цих умов фінансове регулювання є одним із найважливіших і найскладніших регуляторів соціально-економічної діяльності держави, ефективне функціонування яких є необхідною умовою стабільного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Значної актуальності дані питання набувають саме на регіональному рівні, оскільки екологічні проблеми впливають на рівень їх економічного потенціалу, посилюючи тим самим диспропорції у економічному розвитку регіонів.

Постановка проблеми. Дослідження екологічних аспектів та проблем застосування фінансових інструментів управління екологічним розвитком на регіональному рівні знайшли відображення у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Александрова, О. Амоша, Ю. Бажал, О. Балацький, О. Барановський, О. Веклич, С. Зенченко та ін. [2; 3; 4].

Водночас, актуальними залишаються питання, пов'язані із формуванням сприятливих умов до посилення самостійності регіонів та підвищення рівня їх самодостатності. Важливим завданням є розробка стратегії розвитку окремих регіонів, котра передбачала б узгодження економічної та екологічної складових регіонального

¹ Карпенко Інна Володимирівна, асистент кафедри фінансів і кредиту Сумського державного університету.

розвитку, враховуючи при цьому географічні та економічні особливості даного регіону, що і зумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета і завдання статті полягають у дослідженні ролі та значення бюджетно-податкових інструментів у процесі підвищення рівня фінансово-стратегічної адаптивності регіону.

Результати дослідження. Інтенсивне зростання темпів виробництва вимагає залучення значного обсягу природних ресурсів, обсяги використання яких іноді перевищують темпи їх відновлення. Враховуючи наявність значної кількості не відтворюваних та частково відтворюваних природних ресурсів значної актуальності набувають питання спроможності регіону адаптуватися до даних змін.

З огляду на це, одним із найважливіших принципів в процесі переходу країни на модель сталого розвитку є принцип фінансово-стратегічної адаптивності регіону до деструктивного впливу на оточуюче середовище, сутність якого полягає в розробці такого механізму фінансування регіонального розвитку, за якого ефект від реалізації природоохоронних заходів, за рахунок впровадження як світового досвіду так і передових технологій значно випереджав би темпи зростання навантаження на довкілля [5].

Реалізація зазначених завдань можлива лише за наявності ефективного механізму фінансового забезпечення регіону за рахунок своєчасної трансформації стратегії управління регіональним розвитком на всіх стадіях її формування та реалізації під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Аналіз світового досвіду реалізації державної політики у сфері природокористування свідчить про необхідність пошуку та застосування прогресивних методів фінансування екологоорієнтованого розвитку та впровадження новітніх фінансових технологій, використання значного обсягу різноманітних стимулюючих чи обмежувальних інструментів, базуючись на врахуванні національних, регіональних та економічних особливостей розвитку кожної конкретної території.

В сучасних умовах фінансування природоохоронних заходів на рівні регіону відбувається переважно за рахунок двох складових – власні кошти підприємств, установ та організацій та кошти місцевих бюджетів. Враховуючи низький рівень власних доходів місцевих бюджетів та високий ступінь їх дотаційності, базовими елементами нинішнього економічного механізму реалізації екологічної політики є збори за використання природних ресурсів, за забруднення навколишнього природного середовища, система фінансування природоохоронних заходів, механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля. Так, в Україні відповідно до Податкового кодексу, фізичні та юридичні особи сплачують екологічний податок, базою оподаткування для якого є обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скидів в водні об'єкти, забруднення ґрунту [1]. Однак, на сьогоднішній день даний інструмент не гарантує належного рівня надходжень коштів та не слугує стимулом для різноманітних забруднювачів навколишнього середовища до зменшення ступеня свого негативного впливу на нього. Досить часто для підприємств розмір сплачених податків є незначним в порівнянні з величиною витрат на встановлення очисного спорудження чи оновлення існуючого обладнання. Саме тому, на нашу думку, виникає необхідність в удосконаленні існуючого механізму поповнення державного бюджету, державного та регіональних фондів охорони навколишнього середовища за рахунок сплати податків та зборів. Так, на сьогоднішній день при обчисленні суми

податку не враховується стан екологічної ситуації в регіоні та його можливості до нівелювання негативного впливу за рахунок власних коштів, що на нашу думку є недоліком існуючої системи. Узгодження величини екологічних податків з екологічною ситуацією в регіоні сприятиме створенню певного запасу міцності для регіону.

Удосконалення фінансового механізму управління фінансово-стратегічною адаптивністю регіону має базуватись, по-перше, на врахуванні особливостей екологічного характеру при розробці політики оподаткування підприємств, по-друге, – перегляді системи податкових пільг для виробництв, що здійснюють екологічну діяльність. В свою чергу існуючий бюджетно-податковий механізм управління екологічним розвитком економіки не відповідає принципам та критеріям фінансового стимулювання екологічного розвитку та вимагає відповідного удосконалення. Основними негативними характеристиками такого механізму є орієнтація переважно на прямі методи фінансового впливу шляхом прямого бюджетного фінансування чи надання субсидій з бюджету конкретним суб'єктам господарювання.

Крім того необхідно збільшити розмір сплачуваних податків та зборів, створивши тим самим стимул у підприємств до зменшення обсягу викидів та забруднення навколишнього середовища. Зростання ступеня податкового навантаження в декілька раз змінить акценти при розробці подальшої політики розвитку підприємств.

Враховуючи зазначені пропозиції обчислення суми податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення здійснюється за формулою:

$$P_{vc} = \sum_{i=1}^n M_i \times H_{ni} \times Re_{or} \quad (1)$$

де: M_i – фактичний обсяг викиду i -тої забруднюючої речовини (т);
 H_{ni} – ставки податку в поточному році за тону i -тої забруднюючої речовини (грн);
 Re_{or} – коригуючий коефіцієнт, який враховує рівень екологоорієнтованого розвитку регіону.

Аналогічним чином даний підхід можна застосовувати для розрахунку податків від забруднення іншими джерелами.

Звичайно, що для деяких підприємств даний розмір податку може стати суттєвим тягарем та вплинути на результати їх діяльності та спроможності до функціонування. Тому, на нашу думку, доцільною є поступова зміна величини податку, що підлягає сплаті. Так, у випадку, якщо підприємство протягом наступних 5 років проводить політику спрямовану на оновлення виробництва та застосування ощадних технологій, здійснює фінансування екологоорієнтованих заходів, то в наступних податкових періодах підприємство має право на застосування коригуючого коефіцієнта в розмірі 0,75. Проведення екологоорієнтованої політики в наступних звітних періодах (5 років) дасть право на застосування $K_1 = 0,5$. Відсутність заходів спрямованих на зменшення ступеня свого впливу на довкілля не дає право на застосування даного коефіцієнта.

Висновки. Концептуальною передумовою для формування стратегії екологоорієнтованого розвитку регіонів країни має стати запровадження еколого-економічного механізму, сутність якого полягає у формуванні суто економічних відносин у сфері використання природних ресурсів, стимулювання раціонального і

комплексного їх використання і відтворення. Вихід з цієї ситуації можливий за умов одночасного формування та реалізації концептуальних засад забезпечення сталого розвитку на державному та регіональному рівнях з урахуванням перспектив розвитку державної регіональної політики та посилення самостійності регіонів, створення сприятливих умов до їх саморозвитку.

Література

1. *Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17>.
2. *Барановський, М.* Методологічні засади аналізу процесів регіональної репресивності / М. Барановський // *Часопис соціально-економічної географії* : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 5 (2). – С. 61–68.
3. *Бажал, Ю. М.* Економічна теорія технологічних змін : навч. посібник для вузів / Ю. М. Бажал / Міжнародний фонд “Відродження”. – К.: Заповіт, 1996. – 240с.
4. *Веклич, О. О.* Економічний механізм екологічного регулювання в Україні/ О. О. Веклич. – Київ: Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2003. – 88 с.
5. *Зенченко, С. В.* Формирование и оценка финансового потенциала региона: монография / С. В. Зенченко. – Ставрополь: Изд-во СевКавГТУ, 2007.
6. *Карпенко, І. В.* Удосконалення механізму фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку [Електронний ресурс] / І. В. Карпенко // *Ефективна економіка*. – 2013. – № 11. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.

Отримано 02.10.2013 р.

Бюджетно-налоговые инструменты управления финансово-стратегической адаптивностью регионального развития

Инна Владимировна Карпенко*

** ассистент кафедры финансов и кредита
Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-335383, e-mail: karpenko_i@rambler.ru*

Необходимость функционирования экономики страны на принципах устойчивого развития, актуализирует вопрос бюджетно-налогового регулирования уровня финансово-стратегической адаптивности регионов страны и обуславливают ряд проблем связанных с ограниченным объёмом финансовых ресурсов и неэффективным использованием бюджетных средств. В этих условиях особую актуальность приобретают вопросы совершенствования процесса государственного регулирования развития региона. В статье рассмотрены виды и направления применения бюджетно-налоговых инструментов управления региональным развитием, исследованы особенности механизма финансового обеспечения региона в условиях экологоориентированного развития, проанализированы его преимущества и недостатки. Обоснована сущность понятия «финансово-стратегическая адаптивность», доказана его роль и значение в процессе разработки политики финансового обеспечения региона. Предложен подход к усовершенствованию механизма регулирования экологоориентированного регионального развития путём налогового стимулирования субъектов экономической деятельности, применение которого будет способствовать разработке эффективной государственной финансовой политики.

Ключевые слова: финансовые инструменты, финансово-стратегическая адаптивность, развитие региона, экологические налоги.

Mechanism of Economic Regulation, 2013, No 4, 119–123
ISSN 1726-8699 (print)

**Budgetary and Tax Instruments of Management
of Financial and Strategic Adaptability of Regional Development**

INNA V. KARPENKO

*Assistant Professor, Department of Finance and Credit,
Sumy State University,
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-335383, karpenko_i@rambler.ru*

Manuscript received 02 October 2013.

Need of functioning of national economy on the principles of a sustainable development, cause the necessity of budgetary and tax regulation of level of financial and strategic adaptability of regions. It is caused by limited financial resources and inefficient using budgetary funds. It requires a process improvement of state regulation. In article types and the directions of use of budgetary and tax instruments of regional development are considered. The mechanism of financial security of the region in the conditions of environmentally oriented development are investigated. Its advantages and disadvantages are analysed. The essence of the concept "financial and strategic adaptability", its role and importance in the development of policy of financial security of the region are proved. Approach to improvement of the mechanism of regulation of environmentally oriented regional development by tax incentives which will promote development of effective state financial policy is offered.

Keywords: financial instruments, financial and strategic adaptability, regional development, ecological taxes.

JEL Codes: E62, G28, O23

Formulas: 1; *References:* 6

Language of the article: Ukrainian

References

1. The Tax Code of Ukraine (2010), Law of the Supreme Council of Ukraine, 2755-VI, <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-1>. (In Ukrainian)
2. Baranovskyi, M. (2008), "Methodological bases of analysis of processes of regional depression," *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, 5 (2), 61–68. (In Ukrainian)
3. Bazhal, Yu. M. (1996), *Economic theory of technological change*, Kyiv, Zapovit. (In Ukrainian)
4. Veklich, O. O. (2003), *The economic mechanism of ecological regulation in Ukraine*, Kyiv, Ukrainskiyinstytutdoslidzhennanavkolyshnohoseredovyshchairesursiv, 88. (In Ukrainian)
5. Zenchenko, S. V. (2007), *Formation and assessment of regional financial potential*, Stavropol, SevKavHTU. (In Ukrainian)
6. Karpenko, I. V. (2013), "Improving financial mechanism of environmentally-oriented regional development," <http://www.economy.nayka.com.ua>. (In Ukrainian)